

GYERÜNK A MOZIBA BE!

Persze, nemcsak azért, mert most éppen százéves.

Még csak nem is azért, mert moziba járni jó.

Leginkább azért, mert mozi az egész világ. A mi kis világunk, Casablancától az Üllői út sarkáig, a csengettyűs kispiszkostól a légkondicionált, dolby sztereós mozipalotáig.

Erről és minderről szól alábbi összeállításunk.

Mozgóképszínház

A ház úgy őrzi hajdanvolt szépségét, akár egy idős hölgy: az ablakok néme-lyikét még szecessziós virá-
gok díszítik, a többi sima
üveg, a kapu vascsipkéje, a
lépcsőkorlát fényezett fája
egy letűnt kor megannyi me-
mentója. Itt lakott Mándy
Iván, aki THURÓCZY
KATALIN kérésére a mozi-
ról beszélt. Mennyezetig
könyvek, a lámpa fényköre
sárga tócsa.

Lapzártakor kaptuk a szomorú hírt, hogy meghalt Mándy Iván, akinek tehát utolsó vallomását olvashatják a moziról.

– A gyerekkor... Az mindig visszajön... fene tudja..., az talán mindenkinek visszajön. Ha valakiből elvész a gyerek, azt hiszem, nem marad semmi sem, azzal nem lehet semmit sem kezdeni. Van egy film, Szabó István filmje... Apa. Ez a címe. Látja, az nagyon megfogott.

Most is járok moziba..., az olasz filmeket szeretem..., persze, a franciákat is. Tatit. Jacques Tatit. Sok mindent megindít bennem. Amit átéltem. Amit bemutat a tárgyak életében, az egészen különös, hoz-
zám igen közelálló. A jó- és rossz-

indulatukat..., ahogy megérzik, ha mondjuk el akarja adni őket valaki. Akkor a szék hátát már nem lehet megvergetni többé, mert lesöpri azt a kezét. Vagy a szőnyeg. Néha nagyon alattomos, elbánik az emberrel, elbotlasztja. Melyik is az a film? A Nagybácsim. Abban egy vízsugárral mondja el, mi a véleménye, hogy valakit hogyan fogad, mélységes megvetéssel, lenézéssel vagy szeretettel, attól függ, milyen a vízsugár. Írtam is róla... és hálás vagyok neki. Annyi mindent elindított bennem. Amúgy kevés filmet csinált, mindössze ötöt, és mi-

kor egy kritikus a szemére hányta, ez milyen kevés, ő azt válaszolta: inkább sok. Furcsa szerénység... vagy önfegyelem.

Sok némafilmet láttam. Az vala-hogy többet bíz az ember képzele-tére. Számomra sokkal őszintébb. Szerettem Chaplint is, de inkább Buster Keatont. Valami mély szo-morúság volt benne. Egy szomorú arc. A némafilm közelebb van az álmokhoz. Chaplin is nehezen szánta el magát a hangosfilmre... az más stílusú játékot követel, ki-sebb gesztusokat, sőt a gesztusok akár el is veszhetnek. A film lénye-

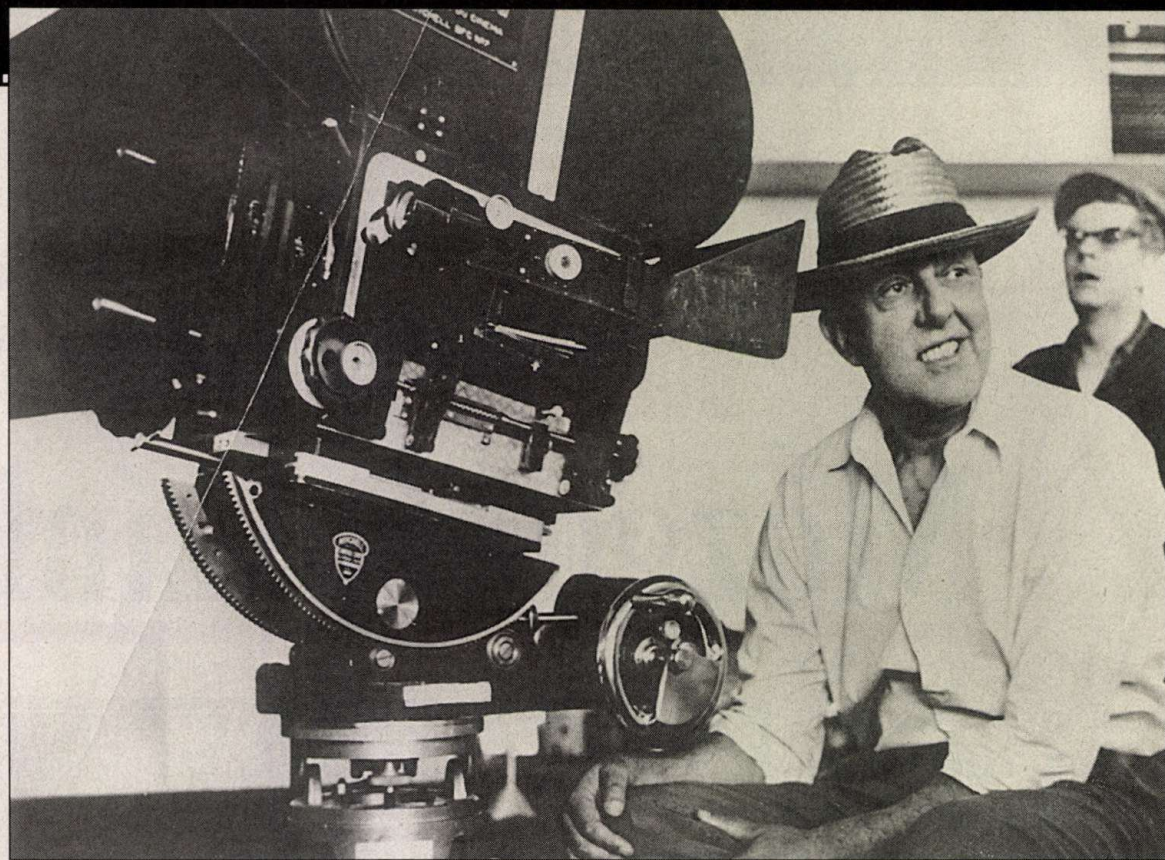
gét gyakran egy tekintet, egy moz-dulat fejezi ki.

Nekem viszonylag szerencsém volt a rendezőkkel. Sándor Pál. A régi idők focija meg a Szabadíts meg a gonosztól..., ő készítette... Garas Dezső a zseniális slemilsé-gével. Nem volt szüksége rá, hogy felrakja a Chaplin-kalapot, anélkül is Chaplin volt. Mikor először ta-lálkoztunk, hozta a világát, és azonnal egymásra találtunk. Egy-személyes forradalom van benne, és valami makacs düh. Mindig a maximumot akarja kihozni min-denből. Harcol egész életében, és

Mozgóképszínház

majdhogynem reménytelen ez a küzdelem. Végig kell vinni valamit, ha az ember dolgozik, enélkül nincs művészet. Írás sincs.

Én otthagytam az iskolát és moziba mentem helyette. Valahogy nem bírtam az iskolát, valószínűleg alkalmatlan voltam rá..., mért kellett hátratett kezekkel ülni, mért nem lehetett kinézni az ablakon? Az apám megértette, és hagyta, hogy otthagyjam: Hát írsz, persze, hogy írsz..., neki természetes volt, anyám szegény megtévelyodött ettől... Akkor ezt nem éreztem méréségnek, valahogy természetes volt, és a sors végül is engem igazolt. Hallja ezt a robajt? Ebben is benne van, amiről beszélek. Lehet, hogy leszakadt a folyosó. Vagy bontanak valamit... Nem törődnek a házakkal, hagyják összeomlani őket. Az embereknek otthont adna, de, úgy látszik, erre alkalmatlannak találják..., pedig ők azok, akik alkalmatlannak meglátni a más örömet, fájdalmát... A pillanatok a fontosak, ahogy észreveszünk egy arcot, egy szobát, ahogy bebámulunk egy kapualjba. Megjegyzem magamnak a mozdulatokat, a lépé-

Amit Jacques Tati megindít a tárgyak életében, az egészen különös

seket..., hogy kopognak a lépések, hogy megy valaki a szőnyegen, hogy jön fölfelé a lépcsőn, és akkor a lépcső megváltozik, életet kap... Végül is az ember gyűjtögetésből él. Gondolatszíkírákat, impresszió-

szikírákat, ötletszikírákat gyűjtöget, és ebből létrejöhet valami, mássá változik. Ezért szeretem Fellinit. A 8 és fél... Ahogy létrejön egy alkotás. Ilyen szépet én még nem láttam. A forgatókönyvet talán meg-

sem írták. Micsoda rémes küzdelem!..., mint a Genézis... Kavarog minden, már-már reménytelennek látszik, és aztán végül mégis megszületik...

A novella maga is filmszerű snittekéből áll, azt mondják, azért nehéz belőle filmet csinálni. Nem értem egész pontosan, hogy ezt, mint fájdalmát említi a rendező, lehet, hogy így azért sokkal nehezebb, mert túl sokra kötelez... Nem tudom. A forgatásokban nem vettem igazán részt. Soha nem mertem beleszólni, de nem is hagytak volna. Ha lett volna mondanivalóm, az más, akkor vagyok olyan makacs, megcsinálom. Valahogy sose gondoltam, hogy filmmel foglalkozzam, az nem az én mesterségem, maradok én már csak novellista... Kisfiú koromban, az más volt. Én voltam Lubitsch Ernő. Cecil B. nem annyira, Lubitschot szerettem jobban, az valahogy pestibb volt.

Nem ismertem egyiküket sem, de apám ismerte Kordát. Ez elég kétséges volt számomra..., ilyenkor azt is kétlem, hogy Lubitsch egyáltalán élt..., de meglepetésemre egy filmlexikonban megtaláltam apám nevét Kordával kapcsolatban, és így talán igaz...

Joan Crawfordot szerettem nagyon. Meg Norma Shearert, annak ellenére, hogy tudtam, nem tartozik a legjobb színésznők közé. Rajongtam érte, és persze, beleszerettem. A férje nagyon goromba ember volt, egy producer, és mert nem ment annyira a mozi, olcsón akart

Két kisember, két keménykalap: Garas és Chaplin

GYERÜNK A MOZIBA BE!

filmet csinálni, és a Stroheimet elűzte a műteremből. A Stroheim megszállott ember volt, ragaszkodott ahhoz, amit elképzelt, sose adta föl a harcot, kutyakeményen kitartott minden elképzelése mellett. Csinált például egy Víg özvegyet, de olyan szerencsétlen környezetben, mintha a mai Albániában forgatta volna, annak minden koszával, szegénységével. A végén abba kellett hagynia a rendezést. Örök vesztesség marad. Amúgy remek színész volt, játszott a Garbóval is. Egy francia filmben, az a címe, hogy A nagy ábránd, egy katonatisztet játszott – amúgy is, majdnem mindig ilyen szerepeket kapott –, aki megpróbál barátságot kötni a franciákkal, de, persze, nem megy neki.

A francia színésznők közül Jeanne Moreau-t szerettem nagyon, kár, hogy most ritkán játszik. Talán nem meri vállalni az időskori arcát. Ezt az ember megérti és borzasztóan sajnálja. Ha újra filmezni kezdene, nagyon sokat tudna. Ott van például Simone Signoret, ő merte vállalni. Nem szeretem, ha egy színésznőt újra fölfedeznek, amikor öreg és csúnya lesz. Ők fiatal korukban is jók voltak...

A régi filmhősök mások voltak: szomorúak, tétovák... Ott a Kabos. Nagyszerű színész. Zseni. Amit ő tudott, az egészen különleges. Tragikusan alakult a sorsa, nem volt módja rá, hogy itthon maradjon, lehet, hogy maradhatott volna, de ő úgy gondolta, mennie kell. Érdekes, amúgy a magyar színészek közül mindig az epizodisták voltak a jobbakk. Legalábbis szerintem... Pethes Sándor... Maklár Zoltán...

Peti Sándor... Sose felejttem el..., nem emlékszem már, melyik filmben játszottak, egy kicsit unalmas filmben..., egyszer csak bejött három ember..., az egyik a Maklár, és rögtön megtelt minden étellel..., nagyszerű színész volt. Őzét nagyon szerettem. Bármit játszott, az valódi volt, hiteles. A Latinovits a Szindbádban valahogy nem tett. Lehetett volna remek is, megvolt hozzá minden adottsága, élménye, de nem született meg..., túlságosan kemény lett. Amúgy Krúdy közel áll hozzám..., mármint az írásai, mert embernek egészen más volt, a nőekkel például szóba sem állt. Az emberek gyakran máshogy képzelik, mint ami

volt. Móriczról mindenki azt hitte, hogy basszus hangja van, de a valóságban egészen magas hangon szólt meg... Furcsa volt hallani, ahogy abból a testes emberből ilyen vékonyka hang jön ki. Írtam is róla..., csodálkoztak rajta, hogy ha Krúdyt szeretem, hogy szerettem Móriczot, pedig itt nincs mit mérlesezni...

Az ötvenes éveket valahogy túléltem, tehetséges emberek akkor nem tudtak kibontakozni. Elég tanulságos és borzasztó korszak. Nekem, mondjuk, akadt lehetőségem, sokszor voltam társszerző. Sok mindent írtak át, így nem halt éhen az ember. Aztán beültünk egy elvesztett kávézóba, például a Dar-

ling presszóba, ahol, persze, figyelték is, amit beszéltünk, az rémes érzés volt. Akinek van érzéke hozzá, ebből is ki tudta préselni, amit védekezésből ki kell, de sok író hallgatott el végleg abban az időben. Én nem vagyok köztük. Ha valami borzasztó és szörnyű, írni kell, és talán egyszer lesz belőle valami jó. Az ember mindig maradjon meg annak, ami. Ezt nagyon nehéz végigvinni, de próbálkozni kell, hogy megmaradjon annak, több nem szükséges, a többit kipréseli az élet. A mostani íróknak nehéz, mert mire várjon a szerencsétlen? A Bereményi filmjeit, azokat szerettem..., amit a hatvanas évekről írt. A többi film között is akad érdekes, de van, amelyiken látszik, hogy úgy koldulták össze hozzá a pénzt. Aki adja, a pénzéért megköveteli, hogy úgy csináljanak mindent, ahogy ő gondolja, de rendszerint nem gondolja sehogy.

A híradókat nem szeretem. A régiek érdekesebbek voltak, de a mostaniak..., vér, vér, vér és az emberiség teljes széthullása. Butaságok, kegyetlenségek. A háború. Csupa borzasztó, értelmetlen dolog..., mindegyik politikus meg akarja menteni a népet, és a nép ritkán boldog ettől. Amit ma az emberek ellen elkövetnek, az jövátétel. És a filmekben ez is benne van..., részben legalábbis.

Milyen filmeket szeretek? Azt, hogyha valaki végigmegy az utcán, fáj a feje és egy nőre gondol. Egy nőre..., az is az egész világ... ■

Régi idők mozija: Rajnai Gábor és Kabos László

FILMVILÁG

A film százéves, a Filmvilág harminchétf. Kezdetben kislakú, vékony füzet, Hámos György főszerkesztette, és kéthetente számolt be a világ filmújdonságairól, a fodorzó magyar új hullámról. Jancsó Miklós és Szabó István, elsőfilmes rendezők és operatőrök szóltak meg hasábjain. Tudósított Cannes-ból és Velencéből, Nyugat(!)-Berlinből és San Sebastianból, Oberhausenből és Pesaróból, Mannheimből és Moszkvából, Karlovy Varyból és Figueirada Fozból.

Teltek-múltak az évek, szép lassan kinőtte szerény külsejét és 1979 őszétől új formátumban, a maiban jelenik meg havonta. Egykori diákolvasói hovatovább elérték a nyugdíjkorhatárt, a magyar film körüli viharok el-

ültek, csendes állóvízben evickél a világ filmművészete, csak Hollywood nyomul dinoszauruszaival, szuperembereivel, szörnyrobotjaival a mozipénztárak felé. A Filmvilág nem adja fel. Nem törődik bele a csendes közönybe, de a hangos csatazajban sem fogja be a fülét. Elszántan kutatja, vajon miért hallgatnak a „nagyok”, miért nem jutnak el nézőikhez az „újak”. Nem hiszi el, hogy csak a pénzhányban keresendők az okok. Nem törődik bele, hogy a politikai tabuk megdőlésével nem marad felfedezni, bemutatni való mai világunkban. Nem húzza fel finnyásan az orrát, ha sikerszagot érez, megpróbálja elemezni, megfejteti a siker titkát, ha van ilyen. Úgy gondolja, nem elég megérteni Lumière masinájának titkát, ha fiatal ol-

vasóit szórakoztatni akarja, szólnia kell a filmkomputer, a komputer-film varázslatairól is. Hatvannégy oldalán megfér a pornóesztétika és Nádas Péter forgatókönyve, O. J. Simson tárgyalás-show-ja és Bereményi Géza filmnovellája, Marlon Brando memoárja, megférnek Jeles András feljegyzései, Claudia Cardinale visszaemlékezései és Bódy Gábor kiadatlan írásai. Eisenstein erotikus rajzai, Godard pimaszkodása, Fellini melegsége, Buñuel bölcsessége.

Decemberben a Filmvilág is megünnepli a film százéves születésnapját. És ünnepel mindannyiszor, ahányszor a szerkesztőség bérelte kis lakás konyhájában háztiszta egyetemisták keresgélnek hiányzó régebbi példányok után. (x)